

2010:50

Johannishus slott

– utvändig renovering

Antikvarisk medverkan, 2010

Emelie Petersson

Regionmuseet
Kristianstad
Landsantikvarien i Skåne

Rapport 2010:50

Johannishus slott

- utvändig renovering

Antikvarisk medverkan, 2010
Ronneby kommun
Blekinge län

Emelie Petersson

Regionmuseet Kristianstad Landsantikvarien i Skåne

Kristianstad
Box 134, Stora Torg
291 22 Kristianstad
Tel 044 – 13 58 00 vx, Fax 044 – 21 49 02

Lund
Box 153, St Larsomr. Byggnad 10
221 00 Lund
Tel 046 – 15 97 80 vx, Fax 046 – 15 80 39

www.regionmuseet.se

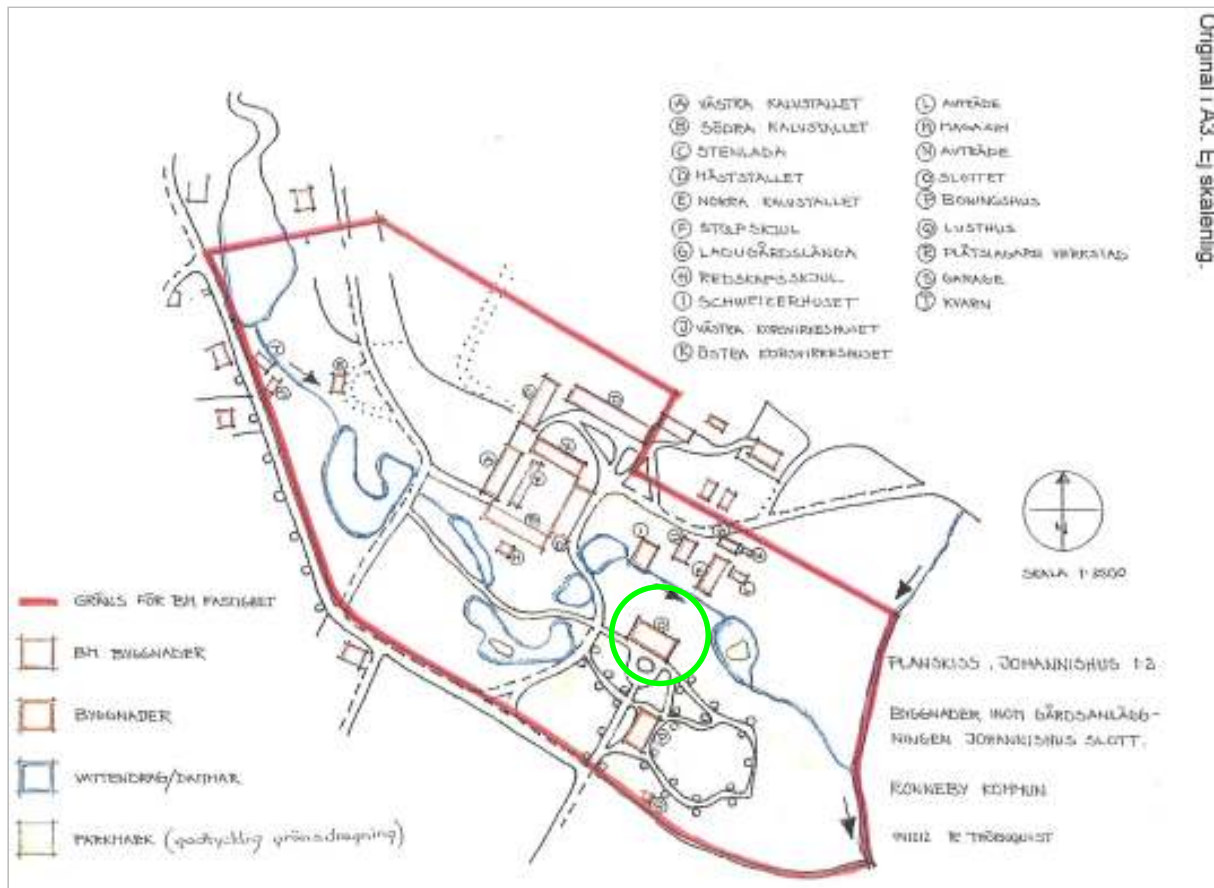
© 2010 Regionmuseet Kristianstad / Landsantikvarien i Skåne
Rapport 2010:50
ISSN 1651-0933

Omslagsfoto: Södra fasaden efter genomförd renovering. Foto Emelie Petersson
Fyndteckningar mm:
Kartor ur allmänt kartmaterial, © Lantmäteriverket, Gävle. Dnr 507-99-502.

JOHANNISHUS SLOTT

Innehåll

Inledning	5
Administrativa uppgifter	5
Byggnadshistorik med relevans för ärendet	5
Utförda åtgärder	6
Putsarbeten	6
Plåtarbeten	8
Takarbeten	9
Övriga arbeten	10
Avvikelser från arbetshandlingar	10
Kulturhistorisk bedömning av utförda åtgärder	10
Iakttagelser under restaureringen	11
Övriga handlingar med relevans för ärendet	11

Karta som visar gränsen för byggnadsminnet Johannishus slott, själva slottsbyggnaden syns inom den gröna cirkeln. Karta hämtad ur byggnadsminnesförklaringen, Länsstyrelsen Blekinge län.

Inledning

Sommarens arbeten har berört exteriören på Johannishus slotts huvudbyggnad. Skadad puts har försiktigt tagits ned följt av lagning med kalkbruk. Avslutningsvis har fasaderna kalkats i en gul kulör. Samtliga plåtdetaljer har setts över och trasiga delar har bytts ut. Det befintliga tegeltaket har kompletterats med nya pannor.

I samband med dessa arbeten, till vilka bidrag har utgått, har även fönstren rengjorts och målats om.

Administrativa uppgifter

Objekt	Johannishus slott
Kommun	Ronneby
Länsstyrelsens beslut	2010-05-07, dnr 434-6119-09
Regionmuseets dnr	Ö12.20-196-10
Byggherre/beställare	Johannishus fideikommiss AB
Entreprenör	puts: Ölgehults murning plåt & tak: Plåtslagaren i Kallinge AB
Antikvarisk medverkan	Regionmuseet Kristianstad genom Emelie Petersson
Byggtid	maj – september 2010
Antikvarisk slutbesiktning	2010-10-15

Byggnadshistorik med relevans för ärendet

Johannishus gods med anor från slutet av 1600-talet fick sitt nuvarande namn i samband med att Hans Wachtmeister förvärvade egendomen 1687. Den nuvarande huvudbyggnaden, uppförd vid mitten av 1700-talet, ersatte en äldre föregångare. Carl Fredrik Adelcrantz ritade den nya byggnaden i två våningar under valmat mansardtak. Den norra och södra fasaden har framspringande sidorisaliter, bottenvåningen har partier med putsrustik medan övervåningen försetts med putsade pelare.

Byggnaden var ursprungligen rosa (mustig rosaröd kulör enligt funna färgfragment) men erhöll en gul färgsättning en bit in på 1800-talet.

Utförda åtgärder

Putsarbeten

Bilderna visar slätputsade partier som takfotsgesims och rusticering.

Puts med dåligt fäste har knackats ned och sprickor har huggits upp. Skadorna var begränsade och fasadputsen var i mycket gott skick. Lagningar har framförallt gjorts på de slätputsade partierna, i anslutning till hörn samt invid stuprör som har läckt. Till de slätputsade ytorna hör gesimserna som täcks av plåt. Skador förekom frekvent på gesimserna övre del i anslutning till plåten och på dessa partier fanns äldre lagningar med hårdare bruk vilket indikerar att skadebilden är gammal.

Mest omfattande har nedtagning av puts varit på en yta utmed den östra fasaden samt på en yta i väster. I öster har all puts tagits ned på frontespisens södra fasad ovan takfoten och i väster knackades putsen på takfotsgesimsen ned till en längd av cirka 1,5 meter. Av samtliga fasader fanns det flest skador utmed den södra.

Bilderna visar de skador som krävde mest omfattande putsnedtagning, utmed den västra respektive östra fasaden.

Vid rekonstruktionen av den nedknackade takgesimsen utmed västfasaden användes en bräda. Det var inte nödvändigt att tillverka en mall eftersom ytan som skulle återskapas var relativt begränsad. Genom att lägga brädan mot intilliggande oskadad yta och följa denna kunde den nya putsen formas därefter med gott resultat.

Inför putsarbetena har tre putsprover sänts till Målarkalk AB för analys. Fasadputsen utgjordes enligt analysen av ett lufthärdande kalkbruk, K1:3, med en ballast bestående av kantrund natursand 0-2 mm. Putsen var målad med kalkbaserad färg, sannolikt en traditionell kalkfärg pigmenterad med guldocker. Putsprovet som tagits på ett slätputsat parti visade ytterst en starkt cementhaltig puts och därunder ett lufthärdande kalkbruk. Kalkbruket bedömdes vara av äldre typ med rester efter osläckta kalkklumpar vilket tyder på lokal släckning. Kalkbruket motsvarade K1:3 med ballast av kantrund natursand, 0-3 mm. Putsen var sannolikt även här avfärgad med en traditionell kalkfärg svagt pigmenterad med guldocker. Provet som tagits på sockeln visade att en starkt cementhaltig puts satt ytterst och därunder fanns rester av ett svagare bruk. Detta bedömdes vara ett rent kalkbruk, eventuellt med en mindre mängd hydrauliskt bindemedel, K1:3, med ballast av kantrund natursand 0-3 mm.

All cementputs bilades bort från sockeln. Denna yttre puts var sprutad på och saknade avfärgning. Under denna framträdde en äldre spritputs på några mindre ytor utmed östsidan. Här kom också en äldre färgsättning i dagen, en gråblå kulör, troligen kimrök. Enbart cementputsen togs ned med undantag av ett parti utmed framsidan, på ytan mellan sidorisaliterna, där kalkputsen hade så dålig vidhäftning att det var nödvändigt att ta ned all puts in till grunden.

Putslagningarna vid årets arbeten har utförts med lufthärdande kalkbruk, Kulekalk, med undantag för sockeln nedre upp till en höjd av ungefär 20 - 30 cm från marken som försetts med en hydraulisk kalkputs. Ett undantag har gjorts på den ovan omnämnda ytan mellan sidorisaliterna på framsidan där hydrauliskt kalkbruk använts till hela sockeln. Brukets sammansättning liksom ballast baseras på det resultat som Målarkalks analys visade. Till slätputsade ytor användes K1:3, 0-2 mm och till spritputsade ytor K1:3, ballast 0-4 mm.

Två uppstrykningsprover har gjorts med kalkfärg pigmenterad med guldocker. Det första provet var baserat på Målarkalks analys av trolig styrka på kulören och hade beteckningen PK180. Denna kulör upplevde dock fastighetsägaren som alltför skarp varför också ett andra uppstrykningsprov med 20% mindre guldocker gjordes med PK735 (NCS0520Y20R). Härefter fattades beslut om att den ljusare av de två kulörerna skulle användas. Pelarna har strukits med PK218. De vita ytorna har kalkats 10 gånger och de gula 5 gånger, fler kalkningar har gjorts på vissa lagade ytor där bakomvarande fukt fortsatt att tränga ut och missfärga ytan. För sockeln skickades även ett prov iväg för analys och två uppstryk-

ningsprover gjordes med; PK523 som motsvarade översänd provbit samt PK743 som var något mörkare. Sockeln har strukits sju gånger med PK523.

På den vänstra bilden syns plåten som täcker brottet mellan över- och undre takfallet. Notera att det finns ett hål nedanför varje panna där regnet träffat plåten. På den högra bilden har plåten klippts av och den nedre delen tagits bort.

Plåtarbeten

Hängrännorna var i mycket dåligt skick och perforerade av rost. Rörböjarna nedanför hängkuporna liksom mellanstyckena hade spruckit på flera ställen och merparten av stuprören läckte i anslutning till den övre rörböjen. Utmed samtliga fasader med undantag av den södra har hängrännorna bytts ut mot nya i samma dimension och material. Vissa rännvinklar som var i gott skick har återanvänts. Hängrännorna har tillverkats i bitar om två meter av plåtslagaren då de befintliga hade en dimension, 190 mm, som inte finns prefabricerad idag. Nya rörböjar och mellanstycken har monterats på befintliga stuprör. Delarna har lösts samman.

Brottet mellan det övre och nedre takfallet är klätt med kopparplåt som dragits ut en bit på tegelpannorna nedanför för att fånga upp vattnet från det övre fallet, se bild ovan. Den nedre delen av plåten hade hål med jämna mellanrum efter takdroppet från pannorna ovanför. Den nedre perforerade delen av plåten har klippts bort och en ny kopparplåt har falsats ihop med befintlig kvarvarande del. Den nya plåten är tillverkad i 1-meters sektioner som falsats samman.

I ränndalarna var den befintliga kopparplåten utarmad, två av fyra rännदार hade synliga hål i plåten. De nya ränndalarna som har tillverkats är sammanfogade av 3,5 cm längre plåtar än de befintliga ränndalarna som mäter 90 cm mellan falsarna. Samtliga rännदार har försetts med ny falsad plåt som lagts ovanpå den befintliga täckningen. Plåten i ränndalarna i anslutning till kuporna var också utarmad och i behov av åtgärder. För att undvika stora ingrepp i befintlig plåt specialtillverkades falsade rännor som samlar upp och leder bort vattnet från taket ovanför. Några hål som redan fanns i ränndalarna lagades genom lödning. Flera kopparspikar som håller fönsterblecken har krupit ur och dessa har ersatts med huggna kopparspik med rundad skalle.

Renssilar har monterats där stuprören ansluter cementrör i marken. Stuprören har en grövre dimension än silarna och för att kunna ansluta dem har en mellandel specialtillverkats som smalnar av i anslutning till cementröret.

Den vänstra bilden visar hur avrinningen runt kupornas rännalar anordnats, vattnet leds nu förbi dessa genom de nya falsade rännorna. På den högra bilden syns även brottet mellan övre och undre takfall sedan plätinklädnaden kompletterats med ny kopparplåt.

Takarbeten

Läkten i anslutning till rännalarna var rötskadad och har ersatts. En del papp har bytts ut, omkring 40 kvadratmeter takpapp har bland annat ersatts utmed kortsidorna där takpannor, läkt och takpapp var i dåligt skick på ytorna nedanför kortsidornas frontespiser. Underbrädningen var i gott skick och behövde inte bytas ut mer än på ett ställe. Under arbetena noterades att det ligger spån på delar av det övre takfallet.

Omkring 1000 stycken frostskadade och trasiga tegelpannor har ersatts. Kompletterande tegelpannor är begagnade och av märket Börringe. Utsatta delar av nockarna har försetts med en extra tätning under nockpannorna i form av bly- och kopparplåt.

Övriga arbeten

Utanför de åtgärder som omfattats av bidragsbeslutet från länsstyrelsen har samtliga fönster målats om. Fönstren har skrapats rena från löst sittande färg och befintligt kitt har setts över och kompletterats vid behov. Mest komplettering med kitt har gjorts på fönstren utmed den södra fasaden. Slutligen har bågar och karmar strukits tre gången med vit linoljefärg likt tidigare. S-500, Linoljefärg tradition. Järnen har rengjorts och blymönjats.

Fönstren i takkuporna har genomgått ett mer omfattande underhåll. Linoljekitt av märket Offa har använts till att täta sprickor på dessa. Trädetaljer som hade krupit isär pluggades med två plugg per bit innan ommålning.

Avvikelser från arbetshandlingar

De takarbeten som har utförts var ej beskrivna i arbetshandlingarna. Det har dock rört sig om nödvändiga åtgärder och begränsade ingrepp som inte har påverkat byggnadens kulturhistoriska värden negativt.

Kulturhistorisk bedömning av utförda åtgärder

Arbetena har genomgående utförts med hänsyn till byggnadens kulturhistoriska värde genom användningen av traditionella material vid insatser och en minimering av ingreppens omfattning.

Lagningar av spritputsade ytor har dock utförts med skiftande resultat. Antikvarisk medverkande anmärkte på utförandet av två omputsade partier vilka inte stämde överens med omgivande yta och kom överens med hantverkarna om att dessa skulle putsas om. Detta var de mer omfattande lagningarna av spritputsen på den östra respektive västra fasaden, se bilder på s. 6.

Vid slutbesiktningen var detta inte åtgärdat vilket medförde att den östra av de båda ytorna, placerad på frontespisens sydsida, fick knackas ned och putsas om för att arbetena skulle kunna godkännas.

Med detta undantag har samtliga arbeten utförts med god anpassning till byggnaden och de särskilda förutsättningar som följer med insatser på ett byggnadsminne.

lakttagelser under restaureringen

Äldre rosaröd avfärgning framkom vid rengöring i anslutning till takfotsgesimsen utmed den västra fasaden.

Övriga handlingar med relevans för ärendet

2009-10-30	bidragsansökan med arbetsbeskrivning och putsanalyser
2010-05-07	Länsstyrelsens beslut om bidrag

Kristianstad 2010-10-18

Emelie Petersson

Regionmuseets rapportserie 2010

Kulturmiljö

1. Vä 2:107, Vä sn, FU, Anders Edring, 2009
2. Villa Petterssons trädgård – en restaurering, Svalöv sn, AK, Anna Rabow, 2008
3. Marsvinsholms slott – renovering av balustrader, Balkåkra sn, AK, Kristina Nilén, 2008
4. Gravfältet i Färlöv, Färlövs sn, FU + UN, Tony Björk, 1995 – 2005
5. Glimmebodagården – taktäckning, Brösarps sn, AK, Emelie Petersson, 2009
6. Gylstorp. Medeltida odlingslämningar i Visseltofta sn, FU, Tony Björk & Brita Tronde, 2009
7. Väsby kyrka. Bland taklagare och takläggare, Väsby sn, AK, Petter Jansson, 2009
8. Odysse längs Skånes kuster. Kust och Historia i Skåne. Bertil Helgesson, 2010
9. Övedskloster – restaurering av terrassmuren, Öved sn, AK, Kristina Nilén, 2007-2008
10. Stångby kyrka – utvändig renovering, Stångby sn, AK, Cecilia Pantzar & Kristina Nilén, 2005-2006
11. Kristianstads station – antikvarisk förundersökning, Kristianstad, AF, Emelie Petersson & Heikki Ranta, 2010
12. Allhelgonakyrkan i Lund – utvändig restaurering etapp I, Lunds socken, AK/AM, Petter Jansson, 2009
13. Hotade arter och byggnader –tips och råd vid byggnadsvård. PJ, Nils-Otto Nilsson & Åsa Jakobsson, 2009-2010
14. Människan och landskapet –Metodutveckling, etnobiologi för kulturmiljövård. PJ, Åsa Jakobsson, Anki Karlsson & Cissela Olsson, 2010
15. Vrams Gunnarstorps slott – utvändiga arbeten, Bjuvs sn, AK, Emelie Petersson, 2009
16. Ballingstorpsgården, Kviinge sn, AK, Emelie Petersson, 2010
17. Renovering av stenvälsbro vid Öveds kloster, Öved sn, AM, Jimmy Juhlin Alftberg, 2010
18. Mörarps kyrka – invändig renovering och konservering, Mörarps sn, AK, Lotta Eriksson, 2010
19. Tullstorpsåprojektet, Trelleborgs kn, KA, Bertil Helgesson & Cissela Olsson, 2010
20. Örnäs – arbeten 2009 – 2010, Örkened sn, AM, Jimmy Juhlin Alftberg, 2010
21. Örtofta slott vid Bråån – kulturhistorisk utredning i samband med våtmarksprojekt, Örtofta sn, Kristina Nilén, 2010
22. Övedsklosters alléer. Öveds sn, PJ, Patrik Olsson, 2010
23. Sporrakulla gård 2010 – tak- och timmerarbeten, Glimåkra sn, AM, Jimmy Juhlin Alftberg, 2010
24. Gamla begravningsplatsen i Kristianstad, Kristianstad sn, DK, Lotta Eriksson, 2010
25. Tomelilla Byagård – takarbeten 2010, Tomelilla sn, AM, Jimmy Juhlin Alftberg, 2010
26. Tomelilla Byagård – fasadarbeten 2010, Tomelilla sn, AM, Jimmy Juhlin Alftberg, 2010
27. Silversmedjan Kv Vapenbrodern 8, Kristianstad, Kristianstads sn, AK Katarina Olsson, 2008
28. Fjälstorps småskola – ommålning av fasad, AM, Helene Stalin Åkesson, 2010
29. Bälteberga Korsvirkeshuset – utvändig renovering, Ottarps sn, AK, Kristina Nilén, 2008-2009
30. Ilstorps kyrka – fönsterarbeten, Ilstorps sn, AK, Lotta Eriksson, 2009 – 2010
31. Heliga Trefaldighetskyrkan – tillbyggnad och invändig ombyggnad, Kristianstad sn, AM, Lotta Eriksson, 2009 – 2010
32. Norra Mellby kyrka – renovering av vapenhusets tak, Norra Mellby sn, AM, Jimmy Juhlin Alftberg, 2010
33. Lunds domkyrka – ändring av västportalens trappa, Lund, AM, Heikki Ranta, 2010
34. Övedskloster – förändringar vid trädgårdskanalen, Öveds sn, AK, Kristina Nilén & Lars Salminen, 2009-2010
35. Östra Karup kyrkogård, Östra krup sn, DK, Lotta Eriksson, 2010
36. Blåherre mölla – en kvarnmiljö för möten mellan då och nu, Magleheims sn, BMU, Ingela Blomén, Helen Carlsson & Helene Stalin Åkesson, 2009 – 2010
37. Mejeriet Skarhults gods – takrenovering, Skarhult sn, AM, Kristina Nilén, 2010
38. Saltkokningshuset - utvändig ommålning, Karlskrona, AM, Emelie Petersson, 2010
39. Glimmebodagården, Brösarps sn, AM, Emelie Petersson, 2010
40. Smedtorpet, Hässleholm sn, AM, Jimmy Juhlin Alftberg, 2010
41. Tobaksmonopolet 2010 – fasadrenovering, Fjälkinge sn, AM, Jimmy Juhlin Alftberg, 2010
42. Ballingstorps trädgårdar, Kviinge sn, DK, Cissela Olsson, Emelie Petersson & Brita Tronde, 2010
43. Södra Mellby mölla – tre vingar och en vingbalk, Södra Mellby sn, AM, Helene Stalin Åkesson, 2008-2010
44. Bondrumsgården 2010, Fågeltofta sn, AM, Jimmy Juhlin Alftberg, 2010
45. Torsebro krutbruk 2010 – murnings- och snickeriarbeten, Färlöv sn, AM, Jimmy Juhlin Alftberg, 2010
46. Ekestad folketspark – arbeten i fyllecellerna, Österslöv sn, AM, Jimmy Juhlin Alftberg, 2010
47. Övraby mölla – utvändig renovering samt lyft och lagning av kuggkrans, Övraby sn, AM, Ingela Blomén, 2010
48. Scan i Ängelholm – där svenskt fläsk blev brittiskt bacon och Ystadkorven kryddades med känsla, Ängelholms sn, BD, Helene Stalin Åkesson med bidrag av Ingela Blomén och Anna Rabow, 2010

Förkortningar:

AF-antikvarisk förundersökning
AK- antikvarisk kontroll
AU-arkeologisk utredning
DK- dokumentation, övrigt

FU- arkeologisk förundersökning
KA- kulturhistorisk analys
MD-murverksdokumentation
OU- osteologisk undersökning

PJ- projektrapport
UN- arkeologisk undersökning
BD- byggnadsdokumentation
BAD-byggnadsark-dokumentation

49. Parkeringsplats Uppåkra, FU, Catherine Svensson, 2003
50. Johannishus slott – utvändig renovering, AM, Emelie Petersson, 2010

